

Controversele alegerilor parlamentare anticipate – poziția politică a părților și deciziile Curții Constituționale

Ion TĂBĂRȚĂ

Câștigarea la 15 noiembrie 2020 a alegerilor președințiale din Republica Moldova de către principalul exponent al opoziției, proeuropeana Maia Sandu, în detrimentul liderului partidului de guvernare, prorusul Igor Dodon, anticipa pentru anul politic 2021 o confruntare între instituția președinției și cea a parlamentului, dominată numeric de forțele politice descendente din regimul oligarhic. În scurt timp, pronosticurile au devenit realitate. Republica Moldova, timp de peste trei luni, se află într-un blocaj politico-instituțional, provocat de disputele referitoare la subiectul alegerilor politice anticipate. Acest blocaj este alimentat și de inconveniențele normei constituționale, fapt ce a antrenat direct Curtea Constituțională, la care s-au adresat în dese rânduri forțele politice și președinția în deblocarea proceselor politice și instituționale din Republica Moldova.

Poziția politică a părților

Demisia din 23 decembrie 2020 a premierului Ion Chicu a dat startul confruntării între forțele politice, cu precădere parlamentare, privind dizolvarea legislativului. Cu toate că la consultările cu șeful statului din 28 decembrie 2020, fracțiunile parlamentare (cu excepția Partidului „Șor”-Platforma „Pentru Moldova”) s-au pronunțat pentru organizarea alegerilor parlamentare anticipate, în realitate pozițiile partidelor politice au fost cu totul altele decât cele declarate după întâlnirea cu președintele Maia Sandu.

În scurt timp, în parlamentul Republicii Moldova s-au reliefat trei tabere politice. Prima, formată din PAS (cea mai puțin numeroasă), pledează pentru alegeri parlamentare anticipate cât mai curând posibil. A doua tabără, din componența căreia fac parte PSRM, Partidul „Șor”-Platforma „Pentru Moldova” și grupul „Pro Moldova” (cea mai mare), se pronunță împotriva alegerilor parlamentare anticipate și organizarea viitorului scrutin legislativ în termen. Între aceste două tabere se situează cea de a treia, formată din PDM și Platforma „DA”, care optează pentru alegeri parlamentare anticipate, dar după formarea unui guvern intermediar anticriză.

În condițiile lipsei unui guvern, în conformitate cu norma constituțională (art.98, alin.(1)), președinția are un rol proactiv în derularea procedurilor politice. Președinția, în frunte cu Maia Sandu, s-a pronunțat intransigent pentru dizolvarea actualului legislativ și organizarea alegerilor parlamentare anticipate. Însă logica funcționării Constituției Republicii Moldova este de genul că e foarte dificil de dizolvat legislativul atâta timp cât

există o majoritate parlamentară care se opune acestui exercițiu constituțional. Faptul că președintele Sandu a mers perseverent, căutând să identifice scenariul pentru dizolvarea parlamentului, a provocat un conflict interinstituțional între președinție și parlament.

Președinția, susținută de PAS, nu a avut o strategie stabilită din start, cum trebuie să se ajungă la dizolvarea parlamentului, și a acționat contextual. După eșecul adresării la Curtea Constituțională privind posibilitatea autodizolvării parlamentului cu votul al 2/3 din deputați (atât cât este necesar pentru a modifica Constituția), șeful statului a emis la 27 ianuarie decretul privind desemnarea Nataliei Gavriliță în calitate de candidat la funcția de prim-ministru. Aceasta s-a prezentat în plenul legislativului la 11 februarie cu bizara și alogica, în aparență, solicitare de a nu fi votat cabinetul de miniștri și programul de guvernare propus de ea. În consecință, candidatul la funcția de prim-ministru Gavriliță a acumulat 0 voturi în parlament.

În aceeași zi, președintele Sandu, făcând abstracție de propunerile existente la funcția de prim-ministru – a candidatului formalizat (Mariana Durleșteanu) și a candidatului de compromis (Andrei Năstase), a desemnat-o repetat pe Natalia Gavriliță la funcția de prim-ministru. După ce Curtea Constituțională a decis că decretul președințial din 11 februarie este neconstituțional, șeful statului a luat o pauză în acțiunile procedurale de desemnare a unei candidaturi la funcția de prim-ministru, creând în societate impresia că va aștepta cele trei luni de la demisia guvernului, după care se va adresa la Curtea Constituțională privind posibilitatea dizolvării parlamentului. La acel moment, șeful statului a adoptat poziția, ori alegeri parlamentare anticipate, ori referendum pentru demiterea președintelui. În toată această perioadă, rivalii politici au acuzat șeful statului de încălcarea deliberată a Constituției.

Cu o săptămână înainte de expirarea termenului de alegere a unui guvern, președintele Sandu, probabil convins de necesitatea respectarea procedurilor constituționale, a organizat la 16 martie noi consultări cu fracțiunile parlamentare privind desemnarea unui candidat la funcția de prim-ministru. Spre finalul acestor consultări, în timpul discuțiilor șefului statului cu fracțiunea PSRM, Maria Durleșteanu a anunțat despre retragerea candidaturii sale de la funcția de prim-ministru. Această decizie i-a „dezlegat mâinile” președintelui Sandu de obligativitatea desemnării candidaturii formalizate, în scurt timp fiind semnat decretul președințial privind desemnarea lui Igor Grosu în calitate de candidat la funcția de prim-ministru.

După lipsa de cvorum în parlament la 25 martie, când candidatul la funcția de prim-ministru Grosu trebuia să ceară votul de încredere al deputaților, șeful statului a organizat la 26 și 29 martie noi consultări cu fracțiunile parlamentare pe subiectul dizolvării parlamentului. În consecință, chiar în ziua de 29 martie 2021, președintele Republicii Moldova s-a adresat la Curtea Constituțională cu privire la constatarea circumstanțelor ce ar justifica dizolvarea parlamentului de legislatura a X-a.

Tabăra politică a majorității politice din parlament, după unele șovăieli politice în definitivarea poziției legate de subiectul alegerilor parlamentare anticipate (în mod special, asta se referă la socialiști), începând cu 11 februarie, odată cu anunțarea candidatului formalizat Mariana Durleșteanu, a pledat constant împotriva alegerilor parlamentare anticipate. Deși inițial PSRM și Partidul „Șor”-Platforma „Pentru Moldova”, din considerente de imagine politică, au încercat să-și camufleze relațiile existente între ei în

culisele politicului, semnarea împreună pentru candidatura dnei Durleșteanu a oficializat relația între aceste partide.

Majoritatea politică din parlament constant a pus presiune pe președinție, încercând să-i dicteze președintelui Sandu modul în care să acționeze politic. În manevrele lor, PSRM și Partidul „Șor”-Platforma „Pentru Moldova” au insistat în permanență în identificarea (și inventarea) diferitor instrumente juridice ce aveau drept scop constatarea existenței a unei majorități parlamentare și consemnarea acțiunilor neconstituționale ale șefului statului. Socialiștii s-au adresat de mai multe ori la Curtea Constituțională pentru a contesta acțiunile președintelui Sandu, accentuând faptul că șeful statului, în exercitarea atribuțiilor sale, depășește cadrul constituțional. În același timp, majoritatea din parlament a pus constant presiune și asupra Curții Constituționale, acuzând-o mediatic că joacă politic de partea președinției.

Prin desemnarea la 11 februarie a candidatului formalizat la funcția de prim-ministru, dar și din cauza ezitărilor președintelui Sandu în a acționa procedural în conformitate cu normele constituționale, majoritatea din parlament a avut controlul politic și juridic în disputa cu președinția privind dizolvarea parlamentului. Însă, autoretragerea neașteptată a candidatului Durleșteanu și desemnarea imediată a lui Grosu la funcția de prim-ministru de către șeful statului a inversat locurile. Nominalizarea lui Vladimir Golovatiuc în calitate de nou candidat al majorității din parlament la funcția de prim-ministru nu are statut juridic fiindcă nu a fost desemnat de președintele Sandu.

Între aceste două tabere politice – plasate la poluri opuse – se situează PDM și Platforma „DA”, care au dat dovadă de comportament politic rațional, dar nu au fost auzite de actorii politici mai puternici la moment. Atât Platforma „DA”, în mod activ, cât și PDM, în plan secund, au încercat să propună varianta de compromis prin instituirea unui guvern interimar de caracter proeuropean, care să aibă drept scop combaterea pandemiei și a efectelor ei social-economice negative. Însă, președintele Maia Sandu nici într-un moment nu a dat dovadă de semne că ar lua în calcul candidatura președintelui Platformei „DA”, Andrei Năstase, la funcția de prim-ministru. De asemenea, nici PSRM nu a luat la modul serios candidatura de alternativă a lui Năstase, socialiștii speculând cu candidatul Platformei „DA” în disputele lor tactice cu președintele Sandu.

Deciziile Curții Constituționale

La câteva zile după primele consultări ale șefului statului cu fracțiunile parlamentare, deputații PAS (M.Popșoi, D.Perciun, V.Pâslariuc) s-au adresat la 31 decembrie Curții Constituționale privind posibilitatea dizolvării (autodizolvării) parlamentului prin adoptarea de către forul legislativ a unei hotărâri cu o majoritate calificată (de 2/3) de voturi ale deputaților. Deputații PAS porneau de la premiza că la 28 decembrie fracțiunile parlamentare au optat pentru alegeri parlamentare anticipate, iar majoritatea de 2/3 reprezintă numărul necesar de voturi de a schimba Constituția. Curtea Constituțională a declarat la 18 ianuarie 2021 inadmisibilă această sesizare a PAS-ului, subliniind că potrivit prevederilor constituționale, atribuția dizolvării parlamentului revine exclusiv șefului statului în limitele art.85, alin.(1) și (2), al Constituției.

Imediat după această decizie, pe 19 ianuarie, la Curtea Constituțională s-au adresat deja deputații PSRM (V.Bolea, Gr.Novac) cu sesizarea privind care este termenul limită și obligativitatea desemnării de către președintele Republicii Moldova a unui candidat la

funcția de prim-ministru. Sesizarea a fost făcută de PSRM în momentul când președintele Sandu încă nu desemnase un candidat la șefia guvernului, iar în societate se crease un curent de opinie format din unii activiști civici (susținuți și de unii politicieni) care îl predispuneau pe președintele statului, întrucât în Constituție nu este stipulat termenul de desemnare a candidatului la șefia guvernului, să aștepte cele 3 luni de la demisia guvernului Chicu pentru a se întruni condițiile de dizolvare a parlamentului. Curtea Constituțională a răspuns la această adresare la 2 februarie, decidând că ea este inadmisibilă pentru examinarea în fond fiindcă autorii au argumentat insuficient motivarea sesizării.

După consumarea tentativei din 11 februarie de a vota guvernul în parlament, a doua zi, PSRM (deputații V.Bolea, Gr.Novac, A.Suhodolski) s-a adresat din nou la Curtea Constituțională. De această dată obiectul sesizării a constituit verificarea constituționalității decretului președintelui Republicii Moldova din 11 februarie 2021 privind desemnarea (repetată) candidatului (Natalia Gavriliță) la funcția de prim-ministru. De asemenea, PSRM a mai cerut ca Curtea să examineze faptul dacă șeful statului, prin refuzul desemnării candidatului majorității parlamentare la funcția de prim-ministru, a încălcat prevederile constituționale și obligația imparțialității și neutralității politice. Pe acest caz, Curtea Constituțională s-a pronunțat la 23 februarie, decidând că decretul președintelui Republicii Moldova din 11 februarie 2021 este neconstituțional. Totodată, Curtea a decis că șeful statului trebuie să recurgă la noi consultări cu fracțiunile parlamentare și a declarat inadmisibilă solicitarea autorilor sesizării de a aprecia decizia președintelui Maia Sandu privind refuzul desemnării candidatului propus de majoritatea parlamentară la funcția de prim-ministru. Prin această hotărâre, Curtea Constituțională practic a decis revenirea procedurii constituționale de a alege un guvern la momentul din 11 februarie, după ce în parlament a fost consumată prima tentativă de votare a unui cabinet de miniștri.

PSRM (deputații V.Bolea, Gr.Novac, A.Suhodolski, V.Batrîncea) a venit cu o nouă sesizare la Curtea Constituțională pe 17 martie, solicitând controlul constituționalității decretului președintelui Republicii Moldova din 16 martie 2021 privind desemnarea candidatului (Igor Grosu) la funcția de prim-ministru. PSRM și-a întemeiat adresarea la Curte prin faptul că șeful statului, în desemnarea candidatului la funcția de prim-ministru, trebuie să consulte deputații nu doar pro forma, dar să ia în calcul opțiunea candidaturii majorității politice din parlament și să nu-l desemneze discreționar. Prin decizia din 22 martie, Curtea Constituțională a răspuns la această adresare, recunoscând constituționalitatea decretului emis de președintele Sandu la 16 martie 2021 privind desemnarea candidatului la funcția de prim-ministru. Curtea și-a motivat hotărârea că atât refuzul candidatului de a mai fi ales prim-ministru, cât și faptul că majoritatea parlamentară nu s-a asigurat de menținerea acceptului candidatului de a candida nu pot fi imputate șefului statului. Din momentul refuzului Mariane Durleșteanu de a fi desemnată în calitate de candidat la funcția de prim-ministru, majoritatea parlamentară a încetat să mai existe, ceea ce i-a permis președintelui Republicii Moldova, în conformitate cu norma constituțională, să desemneze discreționar un candidat la funcția de prim-ministru (Igor Grosu).

Totuși, în partea argumentativă a hotărârii, Curtea a specificat că în conformitate cu Constituția, la expirarea termenului prevăzut pentru alegerea guvernului, în cazul dizolvării parlamentului, trebuie să aibă loc în mod obligatoriu consultări între președintele Republicii Moldova și fracțiunile parlamentare (art.85 alin.(1)), în timpul cărora majoritatea parlamentară absolută va avea posibilitatea să abordeze problema investirii guvernului, în

așa mod echilibrându-se marja discreționară a președintelui în desemnarea candidatului la funcția de prim-ministru.

Cu o zi înainte de solicitarea votului în parlament de către candidatul la funcția de prim-ministru Igor Grosu, deja tradițional, PSRM (deputații V.Bolea, A.Suhodolski) au sesizat la 24 martie Curtea Constituțională. De această dată adresarea PSRM a avut o anumită doză de absurditate deoarece solicitau Curții să examineze controlul constituționalității decretului președințial, semnat cu două luni în urmă (din 27 ianuarie) privind desemnarea Nataliei Gavrilă în calitate de candidat la funcția de prim-ministru, pe motivul că documentul a fost publicat în Monitorul Oficial abia la 26 februarie. Prin această sesizare, care dacă ar fi avut succes, urma să fie anulată prima încercare de alegere a guvernului de către parlament, socialiștii încercau să inventeze pretexte juridice pentru că să nu fie întrunite toate circumstanțele care ar putea să determine Curtea Constituțională să decidă că legislativul poate fi dizolvat. Previzibil, Curtea a declarat la 1 aprilie inadmisibilă această sesizare pe motivul consumării decretului contestat.

Deznodământul solicitării Curții Constituționale în medierea conflictului politico-instituțional a fost avizul din 15 aprilie, dat la sesizarea președintelui Republicii Moldova din 29 martie 2021, cu privire la constatarea circumstanțelor pentru organizarea alegerilor parlamentare anticipate. Prin avizul din 15 aprilie 2021, Curtea a constatat drept circumstanță care justifică dizolvarea parlamentului Republicii Moldova de legislatura a X-a imposibilitatea formării guvernului în conformitate cu prevederile art.85 alin.(1) și (2) ale Constituției. Cu alte cuvinte, Curtea Constituțională în decizia luată s-a condus de partea formală a Constituției, stabilind că a expirat termenul de 3 luni prevăzut pentru alegerea guvernului, raportat la numărul solicitărilor (cel puțin două) de investitură a guvernului în parlament. Curtea a motivat că controlul ei nu se extinde la stabilirea oportunității dizolvării parlamentului și că nu evaluează viabilitatea legislativului, care a eșuat să îndeplinească prescripțiile constituționale în a investi guvernul, președintele Republicii Moldova fiind cel care deține competența dizolvării legislativului după consultarea fracțiunilor parlamentare, în cazul în care sunt întrunite circumstanțele ce justifică dizolvarea parlamentului prevăzute în art.85 al Constituției.

Se cere menționat că pentru acest aviz s-au pronunțat doar trei din cei cinci judecători ai Curții Constituționale, existând o opinie separată (Vladimir Țurcan) și o opinie separată disidentă (Serghei Țurcan). Judecătorul Vladimir Țurcan consideră decizia Curții drept o interpretare strict literală și fragmentată a Constituției, care contravine logicii și spiritului constituțional. Judecătorul Serghei Țurcan și-a argumentat disidența cu decizia Curții prin faptul că parlamentul este instituția care deține atribuțiile de alegerea și demiterea unui guvern, rolul principal al președintelui Republicii Moldova fiind să contribuie la formarea unui guvern eficient, care are încrederea și susținerea parlamentului.

Cu toate că de la începutul anului 2021 Curtea Constituțională a fost foarte solicitată în a media conflictul instituțional dintre președinție și majoritatea din parlament, Curtea a reușit să ieie decizii juridice echilibrate. În ciuda tuturor presiunilor la care a fost supusă, cu precădere din partea PSRM și a liderului socialiștilor Igor Dodon, Curtea Constituțională a avut capacitatea să-și mențină neutralitatea juridică, hotărârile sale fiind în corespundere cu Constituția și jurisprudența constituțională. Decizia din 15 aprilie a fost una complicată de luat, dovadă fiind și voturile de 3 la 2, prin care s-a constatat întrunirea condițiilor pentru organizarea alegerilor parlamentare anticipate. Între litera Constituției (expirarea celor 3 luni raportat la două tentative de alegere a guvernului în legislativ) și spiritul

constituțional (existența unei majorități formalizate în parlament), Curtea a preferat prima variantă pentru a dezlega blocajul politico-instituțional în care a ajuns la Republica Moldova la începutul anului 2021.

Concluzii

Prin decizia Curții Constituționale din 15 aprilie 2021 s-a parcurs o etapă a confruntării politice dintre președinție și parlament – la nivel de instituții superioare în stat – și între PAS și PSRM-Partidul „Șor”-Platforma „Pentru Moldova” – la nivelul formațiunilor politice. Pe deoparte, s-a produs deznodământul de etapă a conflictului politico-instituțional din Republica Moldova dintre președinție și parlament. Pe altă parte, disputa politică între președintele Maia Sandu, susținută de PAS, și triumviratul Dodon-Șor-Plahotniuc, care stau în spatele formațiunilor PSRM-Partidul „Șor”-Platforma „Pentru Moldova”, a trecut într-o altă fază.

Deși pe parcursul acestui conflict politico-instituțional Curtea Constituțională a luat decizii echilibrate, hotărârea din 15 aprilie, prin care Curtea „a dat undă verde” șefului statului să dizolve parlamentul, a provocat o contrareacție disproporțională a lui Igor Dodon și PSRM, care au acuzat președintele Sandu și cei trei judecători, care s-au pronunțat pentru această decizie, de uzurparea puterii în stat. Deocamdată, președintele Republicii Moldova nu poate semna decretul de dizolvare a parlamentului deoarece este introdusă stare de urgență pentru a combate pandemia, în timpul căreia legislativul nu poate fi dizolvat (art.85 alin.(4)).

Evoluția politică de mai departe din Republica Moldova va depinde de PSRM – se va conforma deciziei Curții Constituționale sau o va contesta nerecunoscând-o în continuare? Dacă se va realiza primul scenariu, atunci va fi declanșată procedura instituțională de organizare a alegerilor parlamentare anticipate. În acest caz, ne așteptăm o perioadă turbulentă, determinată de organizarea procesului electoral, dar cu o șansă (negarantată) de curățire instituțională de elementele oligarhice după alegerile parlamentare anticipate. Dacă PSRM, din rațiuni politice și interese de partid și de grup, va persevera în a nu recunoaște decizia Curții Constituționale, insistând în continuare pe alegerea a unui guvern, atunci Republica Moldova va ajunge în izolare internațională. După decizia Curții Constituționale din 15 aprilie, urmată de decretul șefului statului de dizolvare a parlamentului, orice guvern ales de către actualul legislativ va fi unul ilegal și ilegalt, cu toate consecințele negative pentru Republicii Moldova.